

"לצאת מהשורה" – שבירת תפקידים והמעבר מתודעת 'אני' ל'אנחנו'

לאור דמותו של סגן נוח לקס ז"ל

כתיבת מערך השיעור: אבישי מזרחי - רשת אמי"ת

קהל יעד: כיתות י"א-י"ב | משך זמן: 45-50 דקות | עזרים: מצגת, פתקים, נספח מקורות מודפס, כרטיסיות תפקידים לסימולציה.

חלק א': מבוא לרציונל הפדגוגי (למורה)

בתהליכי החיברות המודרניים, בני נוער לומדים לפעול בתוך מסגרות של "תפקידים" מוגדרים היטב. השאלה "האם זה התפקיד שלי?" הפכה לנפוצה בחברה המעודדת אינדיבידואליזם וחלוקת עבודה נוקשה. מערך זה מבקש לפרק את הנטייה להסתגרות בתוך הגדרות פורמליות, דרך דמותו של סגן נוח לקס ז"ל. נוח, שהיה אמור להישאר במעגל השני של הטיפול הרפואי כחלק מהגדרת תפקידו המקורית, זיהה את הקריסה של המערכת ואת הזעקה לעזרה, בחר לשבור את ההגדרה הפורמלית, וקפץ אל לב התופת בבארי. דרך דמותו, נחנך ל"אחריות מתרחבת" ולסולידריות אורגנית – היכולת להבין שלעיתים הערבות ההדדית דורשת מאיתנו לצאת מאזור הנוחות, לוותר על שרטוט הגבולות, ולומר בפשטות: "שם אהיה".

רקע על הדמות (תמצית למורה): סגן נוח לקס, בן 21 מלוד, לוחם בסיירת מטכ"ל וקצין בלוט"ר, היה צעיר מחונן, מוזיקאי שניגן על פסנתר וגיטרה, ומדריך כריזמטי. ב-7 באוקטובר הוקפץ לקיבוץ בארי. על פי פקודת המבצע, נוח יועד לנהל את תחום פינוי הפצועים בעורף מוקד האש. אולם, כשהבין את עוצמת האש ואת מצוקת האזרחים, סירב להישאר מאחור. הוא חבר לכוח הפורץ, נכנס אל תוך הבתים הבווערים ולחם פנים אל פנים כדי להציל משפחות, עד שנפל בקרב.

חלק ב': מהלך השיעור

1. טבעת רגשית: "זה לא התפקיד שלי" (12 דקות)

מתודה: סימולציית "תקועים בתפקיד" – משחק תפקידים קצר.

המורה מציג לכיתה תרחיש קבוצתי: "פרויקט שכבתי גדול עומד לקרוס יום לפני ההגשה." מחלקים ל-5-6 תלמידים כרטיסיות תפקיד שכל אחת מגדירה גבול צר: "אני רק אחראי על העיצוב – לא על התוכן", "אני רק רשמתי, לא ביקשו ממני לבדוק", "אני לא בוועדה, אז זה לא ענייני", "סיימתי את החלק שלי, השאר לא באחריותי". התלמידים מציגים סבב קצר שבו כל אחד "מחזיק" בתירוץ שלו, והפרויקט תקוע.

אז המורה עוצר ושואל את הכיתה: "מה חסר כאן? מי צריך לצאת מהגדרה שלו כדי להציל את השלם?"

לאחר מכן, כל תלמיד כותב על פתק (אנונימי) את התירוץ הנפוץ ביותר שהוא עצמו משתמש בו במצבים כאלה. המורה מקריא חלק ושואל: מה המחיר שמשלמת קהילה שבה כל אחד פועל אך ורק לפי שורת הגדרת התפקיד שלו?

2. טבעת הערך: לימוד חברות – העמקה בפרשנות (15 דקות)

מתודה: קריאה מונחית ושיח זוגי מתוך הנספח.

התלמידים לומדים בחברות, מתחילים מהסטיקר המכונן של נוה, ועוברים לניתוח של הרב שי פירון וג'קי שימל. הדיון מתמקד במעבר מ"אחריות טכנית" ל"אחריות של הנפש".

3. טבעת הזהות: "מתרגמים צמצום להרחבה" (8 דקות)

מתודה: ניסוח מחדש בזוגות.

זוגות התלמידים מקבלים בחזרה את פתקי התירוצים מתחילת השיעור, ומנסחים מחדש את התגובה תוך שימוש במילותיו של נוה: "שם אהיה". **לדוגמה:** במקום "זאת הבעיה של המחנכת שיש תלמיד שיושב לבד", המשפט יהפוך ל: "כשמישהו בקהילה שלי מרגיש שקוף – שם אהיה כדי לשבת איתו".

4. טבעת האחריות: "הצעד אל מעבר לקו" (8 דקות)

מתודה: מיפוי אישי וקבלת החלטה.

המורה מאתגר כל תלמיד למפות משימה אחת בחיים (בבית, בתנועה או בכיתה) שהוא נוהג לעשות באופן מינימלי בלבד, ולקבל החלטה לשבור השבוע את "הגדרת התפקיד" ולעשות בה מעבר למצופה, ללא בקשה מפורשת מאיש.

5. משימת חתימה: מכתב למשפחה.

כל תלמיד כותב מכתב אישי קצר למשפחתו של נוה לקס ז"ל: ספרו להם מה למדתם מדמותו, ומה הייתם רוצים לאמץ באורחות חייכם מתוך מה שלמדתם עליו.

חלק ג': נספח – דף מקורות מונחה ללמידה בחברות

הסטיקר המלווה: "שם אהיה." (סגן נוה לקס ז"ל)

תחנה 1: לפרוץ את תקרת התפקיד

קטע פרשנות (מתוך "פרקי בנים", הרב שי פירון וג'קי שימל): "המערכת החברתית בנויה על סדר והגדרות תפקיד. אך כשהמציאות בוערת, האדם הנדרש הוא זה שיודע לחצות את הקווים המדומים

הללו. נוח, שהוגדר כאחראי על טיפול בפצועים – משימה עילאית בפני עצמה – לא יכול היה להישאר במעגל השני כשהבין שהאש משתוללת בתוך הבתים. המשפט 'שם אהיה' הוא קריאת כיוון לחברה הישראלית: איננו יכולים עוד להסתתר מאחורי התירוץ 'זה לא בתחום אחריותי'. כשהשלם נמצא בסכנה, כל פרט נדרש למסור את עצמו לטובת המשימה הגדולה ביותר שאותה הוא מזהה מול עיניו, גם אם לא התבקש לעשות זאת רשמית."

פתיחת מושגים:

- **אפקט העומד מהצד:** נטייה של פרטים בקבוצה להימנע מהגשת עזרה מתוך הנחה שמישהו אחר יעשה זאת.
- **אחריות פורמלית מול אחריות מהותית:** הפער שבין ביצוע ההוראה הכתובה לבין פעולה הנובעת מצו מצפון פנימי הקורא את המציאות כפי שהיא.

שאלות:

- לפי קטע הפרשנות, מתי "סדר חברתי" הופך לתירוץ שמונע מאיתנו לעשות את הדבר הנכון?
- נסו לדמיין את הרגע שבו נוח מחליט לעזוב את העמדה המוגדרת שלו ולרוץ פנימה. איזו תעצומת נפש נדרשת כדי לקבל החלטה שכזו בתנאי חוסר ודאות מוחלטים?

תחנה 2: בכל לבבך ובכל נפשך

קטע פרשנות (מתוך "פרקי בנים", הרב שי פירון וג'קי שימל): "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך". המשנה מפרשת: 'אפילו הוא נוטל את נפשך'. אדם מתבקש להעדיף את ה'אני העליון' שלו, המחובר לייעוד ולחברה, על פני ה'אני' המצומצם והטכני. בעולם הסוציולוגי, אנו מדברים על 'סולידריות אורגנית' – הבנה עמוקה שאנו תאים בגוף אחד. כשחלק בגוף מדמם, שאר האיברים אינם שואלים 'האם זהו תפקידי לטפל בכך?'. נוח היה נער מוכשר ואמן מחונן, אבל הוא הפנים שייעודו לא נגמר במימוש עצמי, אלא ביכולת להגיע למסירה מוחלטת כשהקהילה זועקת אליו."

שאלות:

- כיצד המושג "סולידריות אורגנית" משנה את האופן שבו אנו צריכים להתייחס לאירועים של מצוקה המתרחשים רחוק מביתנו?
- מה הופך את המשפט הקצר "שם אהיה" לביטוי האולטימטיבי של אהבה ומסירות כלפי החברה?